

ԳԻՏԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ

«ԿՈՄԻՏԱՍԸ ԵՎ ԻՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 150-ԱՄՅԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԻՆ

Սույն թվականի սեպտեմբերի 26-ից հոկտեմբերի 10-ին տեղի ունեցավ «Կոմիտաս» ամենամյա միջազգային գիտաժողով-փառատոնը, որը նվիրված էր Կոմիտաս Վարդապետի ծննդյան 150-ամյակին: Վերջինիս անունը ընդգրկված է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի՝ «Հռչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների 2018-2019 թվականների օրացույցում»:

Հորեյանական՝ «Կոմիտաս» միջազգային գիտաժողով-փառատոնի գիտական նստաշրջաններն անցկացվեցին ս.թ. հոկտեմբերի 8-10-ին, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունում: Գիտաժողովի կազմակերպիչներն էին՝ Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտը (ԿԹԻ), Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանությունը, ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարությունը, Բեռլինի Հումբոլդտի համալսարանը և Հալլե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի համալսարանը: Գիտաժողովին մասնակցեցին գիտնականներ, ընդհանուր առմամբ, յոթ երկրներից՝ Հայաստան, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Ուկրաինա, Կանադա, Ռուսաստան:

Հոկտեմբերի 8-ին «Կոմիտասը և իր ժառանգությունը» միջազգային գիտաժողովի բացման առիթով Հումբոլդտի համալսարանի Երաժշտագիտության և մեդիա հետազոտությունների ինստիտուտի մասնաշենքում Կոմիտասի հուշատախտակի առջև ծաղիկներ խոնարհեցին:

Գիտաժողովի նիստերը գումարվեցին նույն համալսարանի հանդիսությունների դահլիճում: Բացման խոսքով հանդես եկան Գերմանիայի արտաքին գործերի նախարարության պետքարտուղար *Անյոյե Լեենդերթսեն*, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան *Աշոտ Սմբարյանը*, ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարար, պատմական գիտությունների թեկնածու (պ.գ.թ.) *Արայիկ Հարությունյանը*, Բեռլինի Հումբոլդտի համալսարանի Երաժշտագիտության և մեդիա հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, դոկտոր, պրոֆ. *Սեբաստիան Քլոթցը*, Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տնօրեն, արվեստագիտության թեկնածու (ա.գ.թ.) *Նիկոլայ Կոստանդյանը*: Բեռլինի Հումբոլդտի համալսարանի նախագահ, դոկտոր, պրոֆ. *Սաբինե Քունսթի* ուղերձը փոխանցեց նույն համալսարանի Ֆինանսների և մարդկային ռե-

սուրսների գծով փոխնախագահ, դոկտոր *Լյուդվիգ Քրոնթալերը*: Իրենց խոսքում նրանք ընդգծեցին, մասնավորապես, Կոմիտասի առաքելության և նրա՝ գերմանական ակադեմիական միջավայրի հետ ունեցած կապը և ողջունեցին գիտաժողովի մասնակիցներին:

Գիտաժողովի բացմանը հաջորդեց լիագումար նիստը, որի ընթացքում ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի (ԱԻ) ժողովրդական երաժշտության բաժնի վարիչ, Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի գիտխորհրդի նախագահ, «Կոմիտաս» միջազգային գիտաժողով-փառատոնի գեղարվեստական ղեկավար, ա.գ. դոկտոր, պրոֆ. *Մհեր Նավոյանը* ներկայացրեց Կոմիտասի դերն ու նշանակությունը հայ մշակույթի պատմության մեջ, գերմանացի կոմպոզիտոր, պրոֆ. *Թոմաս Բուխհոլցն* անդրադարձավ եվրոպական երաժշտամտածողության կարևոր տարրերին Կոմիտասի որոշ ստեղծագործություններում: Համբուրգի համալսարանի պրոֆ., օսմանագետ, դոկտոր *Էլկե Հարտմանն* իր զեկուցման մեջ լուսաբանեց հայերի և, մասնավորապես, Կոմիտաս Վարդապետի դերը Օսմանյան կայսրության զարգացման գործում:

Լիագումար նիստին հաջորդեց առաջին նիստը՝ «**Կոմիտասը և Գերմանիան**» խորագրով, որի նախագահողն էր գերմանացի երաժշտագետ, դոկտոր *Օլիվեր Գերլախը*: Նիստին Հալլե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի համալսարանի Քրիստոնյա Արևելքի ամբիոնի պրոֆեսոր, նույն համալսարանին առընթեր «Մեսրոպ» հայագիտական կենտրոնի ղեկավար, դոկտոր *Արմենուհի Դրոսյ-Աբգարյանը* ներկայացրեց Կոմիտասին՝ որպես հայ-գերմանական հարաբերություններում առանցքային դեր ունեցող կերպարի, ԿԹԻ գիտական բաժնի վարիչ, ԱԻ ավագ գիտաշխատող, ա.գ.թ. *Տաթևիկ Շախկույանն* ուշագրավ օրինակներ բերեց Կոմիտասի բեռլինյան շրջանի ստեղծագործություններից, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի երաժշտության պատմության ամբիոնի վարիչ, ա.գ.թ. *Լուսինե Սահակյանն* անդրադարձավ Ռիխարդ Վագների և Կոմիտաս Վարդապետի միջև եղած առնչություններին:

Երկրորդ՝ «**Կոմիտասը և ժողովրդական երաժշտությունը**» խորագրով նիստի նախագահողն էր *Տաթևիկ Շախկույանը*: Նիստի առաջին զեկուցողը՝ վաստակաշատ բանագետ, ա.գ.թ., պրոֆ. *Ալինա Փահլևանյանը* ներկայացրեց Կոմիտասին՝ որպես հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության հիմնադրի և լուսաբանեց նրա՝ բանագիտական մեթոդի սկզբունքները: ԱԻ առաջատար գիտաշխատող, ա.գ.դ., պրոֆ. *Լիլիթ Երնջակյանը* քննության առավ երաժշտական ինքնության և հայկականության՝ կոմիտասյան ըմբռնումները հայկականի և արևելյանի հակադրամիասնության լույսի ներքո: ԱԻ առաջատար գիտաշխատող, ա.գ.դ., պրոֆ. *Աննա Արևշապյանի զեկուցումը* նվիրված էր Ման-

րուաման արվեստին և գրքերին՝ Կոմիտասի ուսումնասիրությունների համատեքստում: Օդեսայի Ա.Վ. Նեժդանովայի անվան երաժշտական ակադեմիայի դոցենտ, ա.գ.թ. *Տադյանա Կապլունն* անդրադարձավ կույս-ռազմիկների արքետիպին՝ արևելասլավոնական և գերմանական երաժշտական ավանդույթներում:

Գիտաժողովի շարունակությունը տեղի ունեցավ հոկտեմբերի 9-ին և 10-ին Հալլե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի համալսարանում: Հոկտեմբերի 9-ին գիտաժողովի երրորդ նիստից առաջ ողջույնի խոսքով հանդես եկան Հալլե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի համալսարանի էթնոերաժշտագիտության ամբիոնի պրոֆ., դոկտոր *Քլաուս Նոյմանը*, դոկտոր, պրոֆ. *Արմենուհի Դրոսյ-Աբգարյանն* ընթերցեց Գերմանիայի Սաքսոնիա-Անհալթ երկրամասի Տնտեսության, գիտության և թվայնացման նախարար, դոկտոր, պրոֆ. *Արմին Վիլլինգմանի*, ինչպես նաև Ժնևի համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պրոֆ., Հայագիտության միջազգային ընկերակցության նախագահ, դոկտոր *Վալենտինա Կալցոլարիի* ուղերձները՝ գիտաժողովի մասնակիցներին և հյուրերին:

Գիտաժողովի երրորդ նիստը կրում էր «**Կոմիտասը միջգիտակարգային կապերի համատեքստում (Ա)**» խորագիրը, նախագահողն էր Երևանի պետական համալսարանի Հայ արվեստի պատմության և տեսության ամբիոնի վարիչ, ա.գ.դ., պրոֆ. *Լևոն Չուգասզյանը*: Նիստի առաջին զեկուցողը դոկտոր, պրոֆ. *Քլաուս Նոյմանն* էր, որը դիտարկեց Կոմիտաս Վարդապետին իր ժամանակի այլազգի երաժիշտ-ազգագրագետների շարքում, այնուհետև պրոֆ. *Մհեր Նավոյանը* ներկայացրեց ազգային կոմիտասյան հայեցակարգը և վերջինիս ձևավորման գործընթացն ու աղբյուրները: Լայպցիգի Սաքսոնական արխիվի բաժնի ղեկավար, դոկտոր *Թեբլա Քլուբիզը* և ԿԹԻ գիտաշխատող, ա.գ.թ. *Լիլիթ Հարությունյանը* համատեղ զեկուցմամբ ներկայացրեցին Կոմիտասին առնչվող նորահայտ նամակներ և փաստաթղթեր՝ հայտնաբերված Սաքսոնական արխիվում՝ գերմանական *Breitkopf & Härtel* հրատարակչության ֆոնդում: Նիստը եզրափակեց Յենայի Ֆրիդրիխ Շիլլերի համալսարանը ներկայացնող բժիշկ-ախտաբան, կովկասագետ, հայագետ *Հելմուտ Ջանդեքը*, որն իր զեկուցման ընթացքում անդրադարձավ Օսկար Ֆլայշերի ազդեցությանը Կոմիտաս Վարդապետի խազագիտական և բանագիտական գործունեության վրա:

Գիտաժողովի չորրորդ նիստը՝ «**Կոմիտասը միջգիտակարգային կապերի համատեքստում (Բ)**», նախագահում էր *Լիլիթ Երնջակյանը*: Նիստի ընթացքում Պալերմոյի համալսարանի դոցենտ *Մարիա Լուչիա Ալիֆֆին* անդրադարձավ Կոմիտասի դաշնամուրային երկերում առկա իտալերեն երաժշտական

եզրույթների կիրառման առանձնահատկություններին, այդ թվում՝ թարգմանության խնդիրներին: ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի փոխտնօրեն, պ.գ.թ. *Արսեն Բորոխյանն* իր զեկուցման մեջ քննեց Կոմիտասի ստեղծագործական ժառանգության ենթաշերտային խորհրդաբանությունը և առաջադրեց դրա թվագրության խնդրի լուծման որոշ տարբերակներ: Նիստի ավարտին *Լևոն Չուգասզյանը* ներկայացրեց Կոմիտաս Վարդապետի և հայ գեղանկարչության, արվեստի ականավոր գործիչների փոխառնչությունների պատմությունը:

Հոկտեմբերի 10-ին մեկնարկեց գիտաժողովի հինգերորդ նիստը՝ «**Կոմիտասը և միջնադարյան երաժշտությունը**»։ Նախագահողն էր *Աննա Արևշատյանը*: Նիստի ընթացքում Սանկտ Պետերբուրգի Ն. Ռիմսկի-Կորսակովի անվան պետական կոնսերվատորիայի Հին ռուսական երգչական արվեստի ամբիոնի դոցենտ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու *Մարինա Եգորովան* ներկայացրեց երաժշտական մշակույթում Ուտնվայի կարգի համեմատական հետազոտությունների հեռանկարները, այնուհետև Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտի՝ Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող, ա.գ.թ. *Աստղիկ Մուշեղյանն* անդրադարձավ Կոմիտաս Վարդապետի գրառած տաղերին, դրանց հեղինակային պատկանելությանը, ժամանակաշրջանին, երաժշտական բաղադրիչի առանձնահատկություններին և համանուն այլ գրառումների հետ ունեցած աղերսներին: ԿԹԻ գիտաշխատող *Նանե Միսաքյանի* դիտարկման առանցքում հայկական Ութալայի համակարգի ԲՁ ձայնեղանակի և միջնադարյան *Dies Irae* սեկվենցիայի առնչություններն էին: Խազագրությանն առնչվող կոմիտասյան ուսումնասիրություններին անդրադարձ կատարեց Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող, ա.գ.թ. *Արուսյակ Թամրազյանը*: Միջնադարագիտությանը նվիրված նիստն ամփոփեց ԱԻ երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, ԿԹԻ գիտական բաժնի աշխատակից, ա.գ.թ. *Գայանե Ամիրադյանը*, որի զեկուցումը նվիրված էր հայ հոգևոր երաժշտության ձայնեղանակների վերլուծության կոմիտասյան մեթոդի դրույթներից մեկին՝ հայ հոգևոր երգարվեստի՝ էջմիածնական և Նոր Զուղայի երգվածքներին պատկանող շարականների օրինակով:

Գիտաժողովի վեցերորդ՝ «**Արվեստը ռեպրեսիաների ժամանակաշրջանում**» խորագրով նիստը նախագահում էին պրոֆ. *Արմենուհի Դրոսյ-Աբգարյանը* և Բեռլինի պետական գրադարանի Արևելագիտության բաժնի փոխտնօրեն *Մելինե Փեհլիվանյանը*: Այս նիստի ընթացքում կանադահայ հոգեբույժ, դոկտոր *Ռիդա Սուլաիյան Գույումճյանն* իր զեկուցման մեջ բարձրացրեց Կոմիտաս Վարդապետի հոգեկան աշխարհի ուսումնասիրության մի շարք կարևոր

խնդիրներ: Թեման շարունակելով՝ ելույթ ունեցավ նաև ֆրանսահայ պատմաբան, հայագետ, դոկտոր *Կլոդ Մութաֆյանը*:

Վեցերորդ նիստին հաջորդեց կլոր սեղանը, որի ընթացքում գիտաժողովի մասնակիցները քննարկեցին, մասնավորապես, այս նիստի և առհասարակ գիտաժողովի ընթացքում արծարծված թեմաներին առնչվող մի շարք հարցեր:

Գիտաժողովի շնորհիվ բազմաթիվ կապեր հաստատվեցին հայ գիտնականների և միջազգային գործընկերների միջև՝ փոխադարձ բեղուն համագործակցության և արդյունավետ միասնական աշխատանքի ակնկալիքով:

ԼԻԼԻԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Արվեստագիտության թեկնածու